

A társadalmi beilleszkedés kérdése az új Európában: csak a pénz számít?
A European Centre for Social Welfare Policy and Research 2002. évi közgyűlésének
vitaanyaga

A jövedelem alapú mérőszámok alkalmazásai, korlátai és kiterjesztései

1. Bevezetés

A társadalmi beilleszkedés laekeni mérőszámait az Európai Unió társadalompolitikájának meghatározott pontján meghatározott céllal alakították ki. Nem valószínű azonban, hogy ezek a célok és a megvalósításukat értékelő kritériumok egy társadalmi és politikai szempontból rendkívül heterogén, kibővített Európai Unióban is megfelelők lesznek. Ezért annak érdekében, hogy a bővített Unió előtt álló kihívásokat előrejelezzük, először azt kell megvizsgálnunk, hogy a társadalmi kirekesztődés dimenzióit hogyan lehet eredményesen elemezni a „rég” és az „új” tagállamokban.

Ez a tanulmány nem kíván új, egyedüli és végső európai szegénységi mérőszámot javasolni. Az empirikus adatok bemutatása inkább széleskörű elméleti reflexiók kiindulópontjaként szolgál és kiemeli a jövedelem- és nem jövedelem alapú szegénységi indikátorok használatának közpolitikai következményeit egy bővített Európai Unióban.

1.1 A kirekesztődés elleni közpolitika sikerét értékelő kritériumrendszer

Az Európai Tanács lisszaboni döntése alapján a társadalmi beilleszkedés elősegítésére közösen megállapított célok az úgynevezett „nyitott koordináció” során kerülnek felállításra. Ezeket a célokat kell aztán közpolitikává alakítani nemzeti szinten, ahol a tagállamok kormányai szabadon választhatnak eszközt a meghatározott célok eléréséhez. Ahhoz, hogy ez megvalósulhasson, a célokat konzisztens és összehasonlítható módon kell meghatározni. A célokat olyan formában kell kialakítani, hogy a döntéshozók képesek legyenek a célok alapján történő fejlődés értékelésére. Ezért a Szociális Tanács a társadalmi beilleszkedésre vonatkozó közös mérőszámokat az alábbiak szerint határozta meg:

Elsődleges mérőszámok (elfogadva 2001 decemberében, jövedelem alapú mutatók vastag betűvel):

- 1. A nemzeti ekvivalens mediánjövedelem 60%-a alatt levő háztartásokban élők aránya, az alacsony-jövedelmi küszöb, különböző bontásokban;**
- 2. A jövedelmi kvintilis-arány, S80/S20;**
- 3. Azoknak az aránya, akik az adott évben és az előző 3 évből (legalább) kettőben a mediánjövedelem 60%-a (alacsony-jövedelmi küszöb) alatt élő háztartásokban éltek, (nemi bontásban);**
- 4. Az alacsony-jövedelmi küszöb alatt élők mediánjövedelme és az alacsony-jövedelmi küszöb különbsége az alacsony-jövedelmi küszöb százalékában kifejezve (nem szerint bontva);**
5. A regionális munkanélküliségi ráták relatív szórása;
6. A tartós munkanélküliség rátája;
7. Munkanélküli háztartásokban élők aránya;
8. Az iskolát korán elhagyó, és további képzésben részt nem vevők aránya;
9. Születéskor várható élettartam;

10. Jövedelemszintenként a szubjektív egészségi állapot.

Másodlagos mérőszámok (elfogadva 2001 decemberében, jövedelem alapú mutatók vastag betűvel):

11. A nemzeti ekvivalens mediánjövedelem 40%, 50% és 70%-a alatt levő háztartásokban élők aránya;

12. Alacsony-jövedelmi ráta egy bizonyos időpontban;

13. Transzferek előtti relatív alacsony-jövedelmi ráta (nem szerint);

14. A jövedelemegyenlőtlenség Gini-koefficiense;

15. Azoknak az aránya, akik az adott évben és az előző 3 évből (legalább) kettőben a nemzeti ekvivalens mediánjövedelem 50%-a alatt levő háztartásokban éltek. Nem szerinti bontásban és összesen;

16. Tartós munkanélküliségi ráta nemek szerint;

17. A 24 hónapja vagy annál hosszabb ideje munka nélkül élők aránya (nemek szerinti bontásban);

18. Az alacsony iskolai végzettségűek aránya (korcsoportos és nem szerinti bontásban).

Az Európai Unió szociális dimenziójának fejlődésében a fenti mutatók kiválasztása meghatározott célra utal. A társadalmi beilleszkedés különböző aspektusainak értékelésére nem kíván egy mindent átfogó, általánosan alkalmazható eljárást előírni. A fenti mutatók választása mögött húzódó alapelvekről szóló részletes kifejtés megtalálható a **Szociális Védelmi Bizottság** (2001a), Atkinson (2002) és a 2001. szeptember 14-15-i antwerpeni, „Társadalmi beilleszkedési mutatók: Közös Európai Uniók célkitűzések meghatározása” c. konferencia anyagaiban.

2. Közpolitika-változások vs. a társadalmi-gazdasági környezet megváltozása: mennyire érzékeny a jelenlegi európai teljesítmény a makrogazdasági környezet változására? (Patricio Feres, Herwig Immervoll, Christine Lietz, Horacio Levy, Daniela Mantovani és Holly Sutherland)

Ahogy a fenti listából kitűnik, a mutatók fele jövedelem alapú. Hogyan segítenek az ilyen típusú mutatók a társadalmi beilleszkedés megértésében és elősegítésében? Hogyan értelmezhető e mutatók időbeli változása? A jövedelem alapú mutatók a szegénységet a medián háztartásjövedelem százalékában mérik. Remélhető, hogy a tagországok olyan intézkedéseket hoznak, amelyek csökkentik a szegénység és a társadalmi kirekesztettség mértékét, továbbá hogy ez a csökkenés tükröződik majd a kiválasztott mutatók javulásában is. Csakhogy a pozitív politikai kezdeményezések hatásait más, a gazdaságban és a társadalomban végbemenő változások (ezeket fogjuk makrováltozásoknak nevezni) hatásai gyengíthetik. Ezeknek a rövidtávú társadalompolitika körén kívüli változásoknak a hatásai gátolhatják a mutatók kívánt irányba történő elmozdulását vagy egyenesen ellenkező irányba tolhatják őket. A beilleszkedést segítő aktív intézkedés például nagyobb valószínűséggel eredményezi a mutatók javulását konjunktúra idején, mint recesszióban. Ráadásul nem valószínű, hogy a mutatók érzékenysége minden országban vagy minden indikátor esetén azonos lenne.

Ha a jövedelem alapú mutatókat az egyes intézkedések eredményességét mérő, általánosan elfogadott eszközként használjuk, akkor fontos, hogy a mutatók más hatásokra

való érzékenységet teljes mértékben megértjük. Természetesen a makro- és a mikroszintek közötti kapcsolatok összetettek és itt és most nem feladatunk, hogy természetüket precízen meghatározzuk. Ehelyett a változások egyik típusára mutatunk be egy esettanulmányt, amely érdekes és elfogadható a makrováltozások következményeinek illusztrálására.

A nyitott koordináció kezdeti fázisában a kiválasztott mutatók alakulását a létező EU-adatbázisokból (főleg Eurostat Munkaerőfelvétel [LFS] és EK Háztartáspanel [ECHP]) származó és az egymásra következő évekre vonatkozó információk alapján ellenőrzik. Azonban egy mutató változása nem csupán a kirekesztettség csökkentése érdekében bevezetett intézkedés hatását fogja jelezni. Jelezni fogja (a) más céllal indított más intézkedések és (b) más tényezők (gazdasági aktivitás szintjének, a demográfiai összetételnek, az elsődleges jövedelem eloszlásának, stb. változásai) hatásait is. Mi ugyanakkor a beilleszkedést célzó közpolitika hatását szeretnénk becsülni. Rendkívül nehéz, ha nem lehetetlen a vizsgált mutató változását komponenseire bontani, nem utolsósorban azért, mert ezek a komponensek nem függetlenek egymástól. Azonban statikus mikroszimulációs eljárást alkalmazhatunk a legtöbb tényezőt állandónak véve és egyszerre csak egy tényező változására összpontosítva (lásd Sutherland 2002 és Sutherland és Piachaud 2001). Ebben a tanulmányban az adó- és ellátórendszert, illetve annak 1998-as szintjét vesszük változatlanul, és szimuláljuk a népességben bekövetkező valamely változás hatását, amely változás esetünkben a munkanélküliek számának emelkedése lesz.

Az ilyen makrováltozások – releváns változók idősorainak elemzésén alapuló – jövedelemeloszlásra vonatkozó hatásairól szóló irodalom áttekintését Parker (1998-99) munkájában találhatjuk meg. Az Egyesült Királyság gazdasági feltételeinek hatását vizsgálta (Nolan 1988-89) és újabban (Jäntti és Jenkins 2001), akik azt találták, hogy a munkanélküliség regresszív hatással van az egyenlőtlenségre. A mutatók elemzése arra utal, hogy az idősoros adatok használata megnehezíti az egyes tényezők hatásának megállapítását. Tanulmányunkban a szimulációs módszer használata biztosítja, hogy egyszerre csak egy tényezőre koncentráljunk. E megközelítés fő hátránya egyrészt az, hogy pontosan meg kell határoznunk a makrováltozás formáját és meg kell vizsgálnunk, hogy azt hogyan lehet konzisztens módon alkalmazni a tagországokra, másrészt az, hogy nem foglalkozunk az adott változás másodlagos és magasabb rendű hatásaival. Előnye, hogy nem jelentkezik értelmezési probléma: az eredmények világosak és ugyanaz a kísérlet mindegyik országban megvalósítható.

Mivel a statikus mikroszimuláció fő eredménye a háztartás jövedelme, a jövedelem alapú mutatókat fogjuk vizsgálni, ideértve a mediánjövedelem-alapú szegénységi rátát éppúgy, mint a jövedelemegyenlőtlenség néhány általános indikátorát. Miután elsődleges célunk a különböző mutatók érzékenységének országok közötti összehasonlítása és a mutatók egymáshoz viszonyított érzékenységének vizsgálata, ezért olyan modellt használunk, amelyet az Unió tagországai közötti összehasonlítások céljára alakítottak ki; ez az EUROMOD. A következő szakasz ismerteti a kiindulópontként szolgáló mutatókat. Aztán bemutatjuk az említett változásokat és megfogalmazzuk, hogy várakozásaink szerint – a priori – ezek miképp hatnak a kiválasztott mutatókra. Majd ezeket a árározásokat összevetjük a 13 EU-tagországra vonatkozó szimuláció során kapott adatokkal.

2.1 A kiindulópont: látszólagos „sikerek” az Unió tagországaiban

Az EUROMOD által számított, a társadalmi beilleszkedést leíró mutatók hasonlóak a közvetlenül a mikroadatokból számított mutatókhoz. Az általunk vizsgált indikátorokat az 1. tábla mutatja. Beemeltünk valamennyi olyan jövedelem alapú mutatót, amelyek alkalmasak statikus keretek közötti alkalmazásra, és amelyeket az Európai Unió **Szociális Védelmi Bizottságának** Indikátorok alcsoportja által kibocsátott ajánlásokat követően fogadott el Laekenben az Európai Tanács. (Social Protection Committee, 2001a) Felhasználtuk Atkinson et al. (2002) ajánlásait és egy további mutatót is alkalmaztunk.

1. tábla

A társadalmi beilleszkedés EUROMOD által számított mutatói

	Mutató	Bontás
1	A nemzeti ekvivalens mediánjövedelem 60%-a alatt élők aránya. (az adott szcenárióban)	Nem szerint Korcsoport szerint (0-15, 16-24, 25-49, 50-64, 65+)
2	Ld. 1, de 40%, 50% és 70%	
3	Ld. 1, az 1998-as (kiinduló) medián 60%-a használatával	
4	a mediánjövedelem 60%-a mellett értelmezett szegénységi rés mediánja	Nem szerint
5	a mediánjövedelem 60%-a mellett értelmezett átlagos szegénységi rés	Nem szerint
6	Kvintilis arány	
7	Gini-koefficiens	

Megjegyzés: Valamennyi számítás a módosított OECD ekvivalencia-skála alkalmazásával készült és a háztartásban élő egyéneket számlálja. Szegénységi rés: a szegénységi küszöb és a szegény háztartás jövedelme közti különbség a szegénységi küszöb százalékában kifejezve. A dőlt betűvel jelzett mutatót Atkinson et al. 2002 ajánlásai alapján emeltük be. A további bontások helyhiány miatt nem szerepelnek. További részletek: Feres et al. 2002.

Az 2. tábla ismerteti az EUROMOD által, az 1998-as adó-, ellátás-, ár- és jövedelemadatok felhasználásával számított 8 mutató értékét 14 tagországra.

2. tábla

Szegénységi és jövedelemegyenlőtlenségi mutatók kiinduló értékei, EUROMOD, 1998 (1)

	Mutató	AT	BE	DK	FI	FR	GE	GR	IR	IT	LU	NL	PT	SP	UK
1	A mediánjöv. 60%-a alatt élők aránya	11.0	15.5	11.1	9.3	11.8	9.9	20.3	18.1	19.8	11.7	9.8	21.9	17.9	20.0
2a	Ld. 1, 40%-kal	1.5	2.5	2.2	0.5	1.4	2.3	11.0	1.1	7.4	1.4	1.9	7.6	7.2	2.0
2b	Ld. 1, 50%-kal	4.2	6.7	4.4	2.9	4.9	5.0	15.1	9.4	12.8	4.1	3.8	14.5	11.2	9.8
2c	Ld. 1, 70%-kal	18.9	22.6	19.7	18.3	21.5	18.4	27.0	30.0	28.5	21.2	20.6	29.4	25.8	29.4
3	Ld. 1, az 1998-as m e d i á n alkalmazásával (2)	11.0	15.5	11.1	9.3	11.8	9.9	20.3	18.1	19.8	11.7	9.8	21.9	17.9	20.0
4	Medián szegénységi rés (60%) (3)	11.9	14.2	11.0	10.2	13.4	16.7	35.6	16.9	24.4	11.4	10.7	24.4	24.3	16.4
5	Átlagos szegénységi rés (60%) (3)	16.8	21.0	20.2	13.0	16.8	20.8	40.3	17.0	30.4	15.6	22.1	26.0	31.1	18.6
6	Kvintilis arány	3.36	3.25	2.40	2.32	4.21	3.39	5.88	4.76	5.99	4.19	3.44	5.80	5.84	4.97
7	Gini koefficiens	0.24	0.25	0.24	0.23	0.28	0.25	0.33	0.33	0.34	0.26	0.25	0.36	0.32	0.31

Forrás: EUROMOD

Megjegyzések:

(1) Valamennyi mutatót a háztartás rendelkezésére álló jövedelme alapján számoltuk, az OECD módosított ekvivalencia-skálájának alkalmazásával.

(2) Az 1998-as szintet fogjuk kiindulópontnak tekinteni, ezért ez a sor teljes mértékben megegyezik az első sorral.

(3) Havonta és nemzeti valutában kifejezve, 1998.

Az 1. ábra grafikusán ábrázolja a mediánjövedelem különböző százaléktételei alatt élők arányát az egyes országokban (az országokat a mediánjövedelem 60%-a melletti rátaik szerint állítottuk sorrendbe). Látható, hogy a különböző jövedelemküszöbök alkalmazásával nyert mutatók összehasonlítása miért lehet fontos számunkra. A 70%-os küszöb alkalmazásával Görögország az 5. legmagasabb szegénységi rátájú ország lenne, a 60% alkalmazásakor azonban már 2. A 40%-os küszöb használatakor az Egyesült Királyság és Írország a sorban hátra csúszna, az alacsonyabb szegénységet jelentő irányban.

1. ábra

A nemzeti mediánjövedelem százalékában kifejezett szegénységi küszöb alatt élő aránya, 1998, EUROMOD

2.2 Kísérlet: Hogyan hat a növekvő munkanélküliség a társadalmi beilleszkedés jövedelem-alapú mutatóira?

Az alábbiakban ismertetett hipotetikus scenárió alkalmazása mellett két érv hozható fel. Az első az, hogy a recesszió – és különösen a keresletvezérelte munkanélküliség növekedése – alááshatja a szociálpolitikusoknak a szegénységi kockázattal küzdők esélyeinek javítása érdekében tett erőfeszítéseit. Kérdés, hogy milyen erős ez a hatás, és hogy vajon az adott mutató bizonyos tagállamokban érzékenyebb-e, mint más mutatók. Célunk nem az, hogy realisztikus modellt dolgozzunk ki valamennyi országra, csupán egyszerű változásokat

szeretnénk szimulálni egy-egy országra azonos módszerrel, de a nemzeti adatbázisok használatával.

A munkanélküliség növekedése

Az alábbiakban a munkanélküliségi ráta 5 százalékpontos növekedését fogjuk szimulálni. Nem azt kíséreljük meg előrejelezni, hogy *ki* fogja elveszíteni munkáját a recesszió beköszöntével, ugyanis ez több tényezőtől függ: a helyi munkaerőpiactól és a nemzeti (és Uniós) makrogazdasági intézkedésektől. Ehelyett egyszerűen feltételezzük, hogy a recesszió következtében kialakuló munkanélküliség ugyanolyan mintával írható le, mint a már létező: átsúlyozással növeli a munkanélküli személyt tartalmazó háztartások arányát, és más típusú háztartások arányát csökkenti. (A részletek tekintetében ld. Feres et al. (2002).)

Azoknak a háztartásoknak, amelyekben él munkanélküli, alacsonyabbak a jövedelmei, mint más, demográfiailag egyébként hasonló háztartásoknak. Ezért a munkanélküliség terjedése várakozásaink szerint növeli a szegénységi rátát, *a szegénységi küszöb változatlansága mellett*. Csakhogy a küszöb valószínűleg lefelé tolódik. Ezért elképzelhető, hogy a szegénységi küszöb meghatározott csökkenésekor a munkanélküliség növekedése – talán várakozásainkkal szemben – *csökkenti* a szegénység mértékét.

A 3. tábla felső sora azt mutatja, hogy százalékosan miképp változik a háztartások rendelkezésre álló jövedelme a munkanélküliségi ráta említett növekedése esetén. Nem meglepő, hogy az átlagjövedelem mindegyik országban csökken. Leginkább Olaszországban, Írországban és az Egyesült Királyságban (2,2%-kal, 2,1%-kal és 2,0%-kal), legkevésbé pedig Ausztriában és Luxemburgban (0,8%), és Dániában (0,9%). A második sor arra utal, hogy az ekvivalens mediánjövedelem (és ezért a szegénységi ráta is) valamennyi országban csökkent, mégpedig az átlagjövedelemhez hasonló módon: leginkább az Egyesült Királyságban, Írországban és Olaszországban, és legkevésbé Luxemburgban, Ausztriában és Dániában.

3. tábla A munkanélküliség 5 százalékpontos növekedése: a háztartásjövedelmek változása

	AT	BE	DK	FI	FR	GE	GR	IR	IT	LU	NL	PT	SP	UK
A háztartások rendelkezésére álló aggregált jövedelem változása %-ban (1)	-0.8	-1.1	-0.9	-1.5	-1.4	-1.1	-1.5	-2.1	-2.2	-0.8	-1.3	-1.7	-1.6	-2.0
A háztartások rendelkezésére álló ekvivalens jövedelem medián változása %-ban (2)	-0.5	-1.2	-0.7	-2.0	-1.9	-1.1	-2.0	-4.0	-2.8	-0.5	-1.8	-1.5	-2.0	-3.0

Forrás: EUROMOD

(1) Nem ekvivalens.

(2) A módosított OECD ekvivalencia skálával számított.

A munkanélküliség 5 százalékpontos emelkedése után a változatlan szegénységi küszöb mellett mért szegénységi ráta (3. mutató a 4. táblában) mindegyik országban emelkedett, de néhány esetben igen alacsony mértékben. Az emelkedés mértéke igen eltérő: Dániában gyakorlatilag nem változott, Luxemburgban és Portugáliában 0,1 százalékpont, Írországban azonban 1,3, az Egyesült Királyságban 1,7, Olaszországban pedig 2,1 százalékpont.

Ha azonban a küszöböt nem rögzítjük, hanem a szegénységi rátát a csökkenő mediánjövedelem figyelembevételével számítjuk (1. mutató a 4. táblában), akkor elég vegyes képet kapunk: egyes esetekben a ráta nő, más esetekben csökken. A legnagyobb csökkenéssel Belgiumban, Finnországban és Portugáliában (0,5 százalékpont), a legnagyobb növekedéssel pedig Olaszországban (0,8 százalékpont) találkozunk. A nem 60%-os küszöb alkalmazásával

nyert ráták szintén különbözőek. Például amíg Írorszáiban a 60%-os küszöb szerinti szegénységi ráta alig emelkedik (0,3 százalékponttal), addig a 40%, 50% és 70% alkalmazáskor a ráta csökken: az 50%-os küszöb esetén például 4,3 százalékponttal.

4. tábla

A kiemelt mutatók értékei a munkanélküliségi ráta 5 százalékpontos növekedése után

	Mutató	AT	BE	DK	FI	FR	GE	GR	IR	IT	LU	NL	PT	SP	UK
1	A mediánjöv. 60%-a alatt élők aránya	11.0	15.0	10.9	8.8	11.6	9.7	20.2	18.4	20.6	11.6	9.5	21.4	18.1	19.8
2a	ld. 1, 40%-kal	1.6	2.2	2.1	0.4	1.3	2.2	10.9	1.0	8.1	1.5	2.0	7.2	7.5	2.0
2b	ld. 1, 50%-kal	4.1	6.4	4.3	2.6	4.9	4.8	15.2	5.1	13.8	4.0	3.7	14.1	11.5	9.5
2c	ld. 1, 70%-kal	19.0	22.6	19.7	18.0	21.6	18.4	26.8	28.5	28.6	21.0	20.3	28.8	25.9	29.5
3	ld. 1, az 1998-as medián alkalmazásával (2)	11.4	16.0	11.1	10.1	12.7	10.2	21.0	19.4	21.9	11.8	10.6	22.0	18.8	21.7
4	Medián szegénységi rés (60%) (3)	11.6	13.6	10.2	9.7	13.9	16.0	36.7	13.8	25.1	11.3	11.9	23.8	24.6	16.2
5	Átlagos szegénységi rés (60%) (3)	16.8	20.9	19.6	12.7	17.0	20.4	40.6	14.3	31.5	16.1	22.8	25.4	31.2	18.2
6	Kvintilis arány	3.4	3.3	2.4	2.3	4.3	3.4	6.0	5.5	6.6	4.2	3.5	5.7	5.9	5.1
7	Gini koefficiens	0.2	0.3	0.2	0.2	0.3	0.3	0.3	0.3	0.4	0.3	0.3	0.4	0.3	0.3

A 2. ábra az 1. mutató szerinti százalékpont-változásokat kombinálja az ekvivalens mediánjövedelem (és ezért a szegénységi ráta) változásával. Először is egyértelmű, hogy a mediánjövedelmek a legdrámaibban – 2,5%-nál nagyobb mértékben – Írorszáiban, az Egyesült Királyságban és Olaszországban csökkennek. Ez azonban, úgy tűnik, kevésbé van összefüggésben a más országok esetében tapasztaltakkal. (A kor és a nem szerinti parciális hatások a munkanélküliségre az ezekre a csoportokra vonatkozó incidenciájától függ. Erről ld. Feres et al. (2002).)

3. Átfogó fogalmakhoz átfogó mérőszámok

Eredményeink azt sugallják, hogy a mutatók *érzékenyek* az általunk vizsgált makrováltozás típusára (munkanélküliség). Az érzékenység mértéke *változó* a különböző országok és a különböző mutatók tekintetében. Egyértelmű, hogy a szegénységi küszöb elmozdulásának és a szegények jövedelmében bekövetkező változás nettó hatásának megállapításához részletes mikroszumulációra lenne szükség. Ezt bizonyítja a növekvő munkanélküliség következményeivel foglalkozó esettanulmányunk is, amely során azt vártuk, hogy az alacsony jövedelműek aránya emelkedik, csak hogy a szegénységi ráta (1. mutató) 14 országból nyolcban csökkent.

Fő célunk nem a nemzeti sajátosságok megértése volt, hanem a nemzetközi összehasonlítás fontosságának bizonyítása. Az egyes országokra vonatkozó jellegzetességek vagy ezek hiányának magyarázata részletes országszintű elemzést kívánna.

Mit tehetnek a kormányok, hogy csökkentsék a makrováltozásoknak a szociális mutatókra (és természetesen a szegényekre és kirekesztettek) gyakorolt hatását? Eredményeink szerint a munkanélküliség változásának nincs egyértelmű hatása a szegénységi rátára, az országspecifikus hatások pedig többnyire gyengék. Ezt tekintetbe véve azoknak a kormányoknak, amelyek kizárólag a szegénységi rátára figyelnek, nincs teendőjük. Ennek ellenére természetesen a társadalmi beilleszkedést fontosnak gondolók nem javasolnának tétlenséget a kormányok számára a munkanélküliség elleni küzdelemben. Ez egyben felhívja a figyelmet annak veszélyére, hogy értékelésünket egyetlen mutatóra alapozzuk, ezért fontos vizsgálódásunk körébe vonni egyrészt nem-jövedelem alapú mutatókat, amelyek közvetlenül összefüggnek az egyén munkaerőpiaci tapasztalataival (pl. munkanélküliség vagy alacsony bér), másrészt olyan jövedelem alapú mutatókat, amelyek nem függenek közvetlenül a mediánjövedelem változásától, harmadrészt pedig kor, nem és más jellemzők szerinti bontásokat.

Úgy gondoljuk, hogy amennyiben a kormányzati politika értékelésének a jövedelem alapú mutatók az általánosan elfogadott eszközei, akkor fontos, hogy más tényezőkkel való összefüggésüket teljes mértékben megértsük. Általánosabban: az olyan átfogó fogalmak, mint a társadalmi beilleszkedés különféle tényezői közötti kölcsönös összefüggéseket alaposan meg kell értenünk, ha azt szeretnénk, hogy ezek a fogalmak hasznos eszközei legyenek a közpolitika elemzésének. Ez a tanulmány azt mutatta be, hogy néhány, az ajánlásokban szereplő mutató sérülékeny külső tényezőkkel szemben. Veszélyes tehát egyedül a mutatók valamely csoportjára összpontosítani. Ehelyett a *mutatók összességét* kell vizsgálnunk a társadalmi beilleszkedéssel kapcsolatos eredmények értékeléséhez.

4. Minek a minimumszintje: a monetáris és országspecifikus mutatókon túl (Michael F. Förster, Michael Fuchs, Géza Tarcali and Matthias Till)

Ha a minimumszintek meghatározásakor kizárólag jövedelem alapú mutatókat használunk, komoly értelmezési problémákkal szembesülhetünk, ahogyan az előző fejezetben láttuk. Sőt, ez az eljárás elméleti és koncepcionális kérdéseket is felvet, mégpedig három területen, ahogyan azt Klasen (2000) ismerteti: a hasznosság, mint a jólétet jellemző mérőszám alkalmasságának és interpretációjának kérdései, valamint a jövedelem hasznossággá történő transzformálásának problémája; kardinális hasznosságfüggvény feltételezése mellett az egyéni hasznosságok összehasonlíthatóságával kapcsolatos megfontolások; és a tökéletes piacok kevésbé realisztikus feltételezésével kapcsolatos ellenvetések. A kizárólag jövedelemre alapozott mutatók elégtelenségét ismerteti a Berman és Phillips (2000) által kidolgozott, a társadalmi minőségre vonatkozó elmélet a következő négy területen: társadalmi-gazdasági biztonság/bizonytalanság, társadalmi beilleszkedés/kirekesztődés, társadalmi kohézió/anómia, valamire képessé tétel/képességtől megfosztás.

A társadalmi beilleszkedést leíró új mutatók, mint a laekeni indikátorok vagy például az Atkinson et al. (2002) által kidolgozottak beemelik a nem-monetáris aspektusokat is, csakhogy ezeket általában a monetáris mutatóktól elkülönítve elemzik. Elméleti megfontolások és az Unió közelgő bővítése egyaránt az alkalmazott módszer módosítására ösztönöznek. Ez a fejezet azt vizsgálja, hogy a kibővült Unióban egy új, a minimálisan elfogadható életszínvonal jellemzésére alkotott mérőszám miképp tudná figyelembe venni a monetáris és nem-monetáris szempontokat is.

Egy következő probléma, hogy a szegénység és a társadalmi kirekesztődés jellemzésekor hogyan választjuk ki a *viszonyítás alapjául szolgáló társadalmat*. Érdekes, hogy a nemzetközi vitákban ez a szempont kevesebb figyelmet kapott, mint más koncepcionális és módszertani kérdések (minimumkritérium, ekvivalenciaskálák, stb.). Az a néhány munka, amely erről a kérdéstről szól (pl. de Vos és Zaidi, 1998), többnyire az országspecifikus szegénységi küszöböket alkalmazza. A gyakorta idézett 1984-es Európai Tanácsi határozat szerint: „szegények azok a személyek, családok és személyek csoportjai, amelyek számára az (anyagi, kulturális és szociális) erőforrások olyan korlátozott mértékben állnak rendelkezésre, hogy ezáltal abban a tagországban, melyben élnek, kirekesztődnek a minimálisan elfogadható szintű életmódból.” Ezért az Unió hagyományos jelentései a szegénységről országspecifikusak. Így csupán a *tagországokon belüli* (többnyire jövedelmi) deprivációt írják le, és figyelmen kívül hagyják az egyes *tagországok közötti* jövedelmi különbségeket. Az a tény, hogy az adott tagországot vesszük az összehasonlítás alapjául, összhangban van azzal, hogy a szociál- és társadalompolitika nemzeti szinten dől el, csakhogy a közeljövőben megvalósuló európai integráció az „egységes Európa, mint a viszonyítás alapjául szolgáló társadalom” mellett érvel. Úgy gondoljuk, a jelenlegi és közelgő fejlemények (a nemzeti szintű politika az integrációnak és a globalizációnak köszönhető kisebb autonómiája, a munka- és lakóhely szabad megválasztása, a társadalom növekvő érzékenysége az „átlagos életszínvonalat” meghatározó tényezőkre) arra ösztönöznek, hogy a hagyományos országspecifikus szegénységbecsléseket olyan számításokkal egészítsük ki, amelyek a kibővített Uniót egyetlen társadalomként fogják fel.

Ezért ez a fejezet arra is igyekszik választ találni, hogy a szegénység komparatív mutatója hogyan viszonyul az országspecifikus („relatív”) és az Európa-szintű („abszolút”) küszöbökhöz. Az alábbiakban az Unió 15 tagországából származó empirikus adatokat a három csatlakozásra váró országgal együtt vizsgáljuk meg. A választott országok: Csehország, Magyarország és Szlovénia. Az eljárás újszerűségén túl egységes szegénységi mutatókat is eredményez a leendő tagállamok számára, ami azért is különösen fontos, mert ezekben az országokban nincsenek a társadalmi kirekesztődés és a szegénység vizsgálatára használt általánosan elfogadott mutatók. (Ld. például Heikkilä and Kuivalainen 2002)

Az elemzés során az EK Háztartás Paneljéből származó legfrissebb mikroadatokat használtuk a három csatlakozásra váró ország megfelelő adatfelvételeiből származókkal együtt. Az utóbbi három adatforrást annak a felmérésnek az alapos értékelése után választottuk, amelyet nyolc közép- és kelet-európai, csatlakozásra váró országban készítettünk szegénység-kutatókat és kormányzati szakemberek bevonásával annak érdekében, hogy a nemzeti szegénység-elemzések alapját képező adatok tartalmát és elérhetőségét megvizsgáljuk. Végül a 18 országra olyan konszolidált mikroadatbázist alkottunk, amely a jövedelmi és nem-jövedelmi depriváció standardizált változóin túl elegendő demográfiai és társadalmi-gazdasági háttérinformációt is tartalmaz. Valamennyi következő számítás 1998-ra vonatkozik.

4.1 A halmozott depriváció becslése a kibővített Európai Unióban

A nem-jövedelem alapú depriváció területeinek és mutatóinak kiválasztása a 18 országra jelentős mértékben attól a struktúrától függött, amelyet az Eurostat (2001) alakított ki, és később Whelan et. al. (2001) és Eurostat (2002) finomított. Az ECV konszolidált adatbázis alapján elemeztük a depriváció különféle elemeit. Végül a tíz elemet faktoranalízis segítségével négy csoportba soroltuk:

- elsődleges depriváció (élelem, ruházat, lakásfenntartási költségek, szabadidő)
- másodlagos depriváció (tartós fogyasztási cikkek)
- lakás (helyhiány)
- szubjektív depriváció

A leendő tagállamokra rendelkezésre álló adatok segítségével az elsődleges és a másodlagos depriváció jól értelmezhetőek. Az elsődleges és a másodlagos depriváció küszöbértékét valamennyi országra ott húztuk meg, ahol legalább két elemük hátrányra utalt. A depriváció másik két területe az egyén lakhatására és környezetére vonatkozik. A lakhatásnál a lakás méretét használtuk, mint az ezen a területen egyetlen elérhető adatot. A környezet jellemzésére kielégítő információ nem állt rendelkezésre. Mégis alkalmaztunk egy elemet az objektív mutatók közül: a jövedelmi helyzettel való elégedettség mértékét.

Amikor az alábbiakban „halmozott deprivációról” beszélünk, azokra az emberekre gondolunk, akik a négy fenti terület közül legalább kettő tekintetében hátrányt szenvednek.

A 5. tábla az Unió átlagában és néhány kiválasztott országra mutatja azok arányát, akik a négy dimenzió valamelyikében hátrányt szenvednek. Első pillantásra úgy tűnik, hogy az első két dimenzióban (elsődleges és másodlagos depriváció) a kapott számok sokkal magasabbak a csatlakozásra váró országokban, mint az uniós átlag. A harmadik dimenzióban is magasabbak, de kisebb mértékben. A negyedik dimenzióban pedig - Szlovénia kivételével - nem találunk túl jelentős különbségeket.

5. tábla Halmozott depriváció néhány uniós és csatlakozásra váró országban, 1998

	Magyarország	Csehország	Szlovénia	Görögország	Dánia	EU-átlag
Egyetlen dim.-ban sem deprivált	13	27	17	27	62	51
1. dimenzió Elsődleges javak	53	41	38	38	4	14
2. dimenzió Másodlagos javak	53	41	52	51	23	25
3. dimenzió Lakhatás	52	34	44	28	10	16
4. dimenzió Elégedettség a jöv-i helyzettel	26	22	37	25	7	20
Legalább két dim.-ban deprivált	55	40	55	42	5	18

Forrás: a ECV konszolidált adatbázison alapuló számítások

Megjegyzés: Az elsődleges és másodlagos depriváció esetén azt tekintettük depriváltnak, aki négy elem közül legalább kettőben szenvedett hátrányt. A 3. és 4. dimenzió csupán egy-egy elemet tartalmazott. Az EU-átlag Svédország kivételével valamennyi tagország adatának súlyozott átlagát jelenti.

Az uniós átlag azonban jelentős különbségeket rejt. A depriváció néhány elemét tekintve különösen Görögország és Portugália mutatói magasabbak a három leendő tagállaménál.

Azoknak az aránya, akik egyetlen dimenzióban sem szenvednek hátrányt, Csehországban magasabb (27%), mint a másik két csatlakozó országban (13-17%). Az Európai Unióban átlagosan a népesség fele nem hátrányos helyzetű egyetlen nem-monetáris tényező vonatkozásában sem. Ez az arány Belgiumban és Dániában több mint 60%. A „halmozott depriváció” (az 5. tábla utolsó sora) az Unió lakosságának kevesebb mint ötödét érinti, Magyarország és Szlovénia lakosságának azonban több mint felét. A halmozott

depriváció mértéke Csehországban (40%), Görögországban (42%) és Portugáliában (46%) is nagyon magas.

Az országok közötti különbségek figyelembevétele: „relatív” halmozott depriváció

A fenti eredmények ugyanazt a súlyt tulajdonítják a depriváció egyes elemeinek valamennyi vizsgált országban. Ezért Európa-szintű vagy más kifejezéssel: „abszolút” küszöböket alkalmaznak. Azonban ez az eljárás, melyet a nem-monetáris jellegű szegénységvizsgálatok során gyakran használnak, vitatható. Az, hogy valamely tényezőt tekintve valaki hátrányt vagy egyenesen hiányt szenved, nagyon mást jelent egy olyan társadalomban, ahol a nagy többség birtokában van a szóban forgó tényezőnek, illetve nincs vele gondja, mint egy olyan társadalomban, ahol ez jóval kevesebb ember számára biztosított. Ha például a színes televízió elterjedt egy országban (Luxemburgban például a háztartások 99%-ában találunk), akkor ennek a cikknek a hiányát ebben az országban nagyobb értékkel kell figyelembe vennünk, mint az olyan országban, ahol a cikk elterjedtsége kisebb (pl. Magyarországon 86%). Annak érdekében, hogy az országok közötti, ilyen értelemben vett különbségeket beemeljük számításainkba, súlyozott deprivációs mutatót állítottunk elő úgy, hogy a fent említett tíz deprivációs elem mindegyikét súlyoztuk annak a népességrésznek az arányával, amely nem rendelkezik az adott tényezővel. Abban az esetben például, ha egy bizonyos jöszág hiánya az adott országban rendkívül ritka, az ezt nélkülöző nagyobb súlyt kap. A súly azoknak az aránya, akiknek az adott jöszág rendelkezésre áll. Ez az eljárás figyelembe veszi az országok közötti, a depriváció átlagos szintjére vonatkozó különbségeket, és a Tsakloglou és Papadopoulos (2000, 10-17. o.) által kifejlesztett és javasolt módszert követi.

Az 6. tábla mutat be néhány ilyen országspecifikus adatot, amelyben a súlyozott értékeket előbb összegeztük, majd az adott ország átlagára sztenderdizáltuk, végül hét csoportba soroltuk a „nagyon alacsonytól” a „nagyon magas” deprivációig. Látható, hogy azoknak az aránya, akik nem vagy csak kevéssé szenvednek hátrányt, az Unióban átlagosan magasabb (39%), mint a csatlakozó országokban, ahol 23-25% között mozog. A dél-európai országokban ezek az értékek szintén magasabbak.

6. tábla

Relatív országspecifikus depriváció néhány uniós és csatlakozásra váró országban, 1998

	Magyarország	Csehország	Szlovénia	Görögország	Dánia	EU-átlag
Az átlag 50%-nál kisebb (nagyon alacsony)	25	25	23	39	34	39
Az átlag 50%-75%-a (alacsony)	15	17	19	3	20	14
Az átlag 75%-95%-a (mérsékelt alacsony)	14	15	9	13	7	5
Az átlag 95%-105%-a (átlag közeli)	5	1	8	0	1	1
Az átlag 105%-125%-a (mérsékelt magas)	11	10	9	13	0	8
Az átlag 125%-150%-a (magas)	11	7	12	6	16	6
Az átlag 150%-nál nagyobb (nagyon magas)	19	25	21	25	23	26

Forrás: a ECV konszolidált adatbázison alapuló számítások

Megjegyzés: Relatív depriváció: a deprivációs elemek súlyozva az adott országbeli előfordulási aránnyal és sztenderdizálva az országspecifikus átlaggal. Az EU-átlag Svédország kivételével valamennyi tagország adatának a súlyozott átlagát jelenti.

Ugyanakkor a magas vagy nagyon magas szintű relatív depriváció aránya már nem annyira különbözik az Unió államaiban és a másik három vizsgált országban. Sőt, néhány tagállamban ez a mutató magasabb, mint a három csatlakozó országban.

A 3. ábra a halmozott és relatív deprivációt valamennyi országra átfogóan kívánja megragadni. Az ábrából érzékelhető minta szerint a szegényebb országokban általában a depriváció abszolút szintje magasabb, mint a relatív szint. Például Magyarországon a jelentős mértékben hátrányt szenvedők aránya 19%, miközben a halmozott depriváció abszolút mutatója nagyobb mint 50%. A relatív megközelítés az egyes dimenziókat a dimenzióon belül található elemek számának arányában súlyozza, ezért kisebb hangsúlyt helyez a lakhatásra és az elégedettségére, s ez még inkább szembeállítja az abszolút megközelítéssel.

3. ábra

Halmozott és relatív depriváció az Európai Unió államaiban és a csatlakozó országokban, 1998

4.2 Visszatérés a jövedelmekhez: a konzisztens szegénység

A jövedelem-alapú indikátorok korábban tárgyalt hiányosságai ellenére úgy gondoljuk, hogy a szegénység összehasonlító elemzésekor nem lenne szerencsés figyelmen kívül hagyni a jövedelmet. Ehelyett inkább a jövedelem- és a nem-jövedelem alapú megközelítések *egyesítését* kíséreljük meg, ahogyan azt a közelmúltban néhány országjelentés alkalmazta, például Írországi (Layte et al. 2000) vagy Ausztriáé (Förster et al. 2001). Az ilyen kombináció alkalmazásának egyik oka annak közpolitika-relevanciája. Több tagállam kormánya vonakodott attól, hogy kizárólag monetáris jellegű mérőszámokkal értékelje a szegénységgel szembeni erőfeszítéseit. Ráadásul a jelenlegi uniós gyakorlat elég magas küszöböt használ: a mediánjövedelem 60%-át. Ezért a kormányok ezt a küszöböt többnyire a jövedelemelosztás

indikátorának tekintik, amelynek javítását általános redisztribúciós eszközökkel képzelik el. Ha a szegénység fogalmába belefoglaljuk a nem-monetáris szempontokat is, akkor közelebb jutunk a „magszegénység” fogalmához, amelyre tekintettel kell a kormányzatnak kialakítania közpolitikai stratégiáját. Erre példa az ír kormány „Szegénységgel szembeni stratégia”-ja, amelynek célkitűzése a konzisztens szegénységi ráta 1999 és 2004 között történő felére csökkentése.

Ahhoz, hogy megalkossuk a szegénység egységes és komplex mutatóját, amely egyesíti a monetáris és a nem monetáris szempontokat, a konzisztens szegénység fogalmát használjuk. Azt tekintjük konzisztens szegénynek, akinek jövedelme kisebb, mint a mediánjövedelem 60%-a és halmozottan deprivált. A konzisztens szegénység kategóriája nem mindenkit tartalmaz, akit valószínűleg szegénynek vagy kirekesztettnek kellene tekintenünk. Nem tartalmazza például azokat, akik jelentős hátrányokat szenvednek, jövedelmük azonban meghaladja a küszöbértéket. Ez a fogalom mindössze azt a társadalmi csoportot kíséri meg azonosítani, amelynek nem csak alacsony a jövedelme, hanem ráadásul az alapvető javakhoz és komforthoz való hozzáférésük is jelentősen korlátozott.

Egyértelművé kell tennünk, hogy célunk nem a szegénység jövedelmi megközelítésének felcserélése a depriváció valamilyen mérőeszközével, hanem egyesíteni ezeket a konzisztens szegénység fogalmában. Az sem célunk, hogy a relatív szegénység fogalmát felcseréljük a szegénység abszolút értelmezésével, inkább az, hogy a szegénységre – Bradshaw (2001) kifejezésével - „kevésbé relatív módon” tekintsünk.

A jövedelmi szegénység, a depriváció és a társadalmi kirekesztettség közötti kölcsönös összefüggést egyrészt a statikus vs. dinamikus szemléletben, másrészt kizárólag jövedelmi (egydimenziós) vs. többdimenziós aspektusból értelmezhetjük. Az alábbiakban a konzisztens szegénységnek az új Európára alkalmazható mérőeszközeit mutatjuk be.

7. tábla

A szegénység, a depriváció és a társadalmi kirekesztettség közötti kapcsolat

	<i>Statikus</i>		<i>Dinamikus</i>
Jövedelem alapú, egydimenziós	Jövedelmi szegénység	} Konzisztens szegénység	Elszegényedés (tartós szegénység)
Többdimenziós	Depriváció		Társadalmi kirekesztettség

Forrás: Bergham (1995)

Ahogy a nem-jövedelmi határértékek, a jövedelmi küszöbök is kétféle úton alkothatók meg: relatív módon (figyelembe véve az országok sajátosságait), illetve abszolút módon (Európát egységes egésznek tekintve). A 8. táblázatban a jövedelmi szegénységet jellemezzük a jövedelmi küszöbök és az azok alkalmazása után szegénynek tekintett emberek számának feltüntetésével. Ezeket az értékeket megadtuk mind a nemzeti mediánjövedelem (relatív megközelítés), mind a 15+3 ország közös mediánjövedelme (abszolút megközelítés) 60%-ának alapul vételével. A nemzeti szegénységi küszöb értékei 2800€ (Magyarország) és 11700€ (Luxemburg) között változik. A 18 országra számított küszöb pedig 7000€. (Összehasonlításképpen: az Unió jelenlegi államaira számított érték 7300€.) Országspecifikus küszöbök alkalmazása mellett a 18 államban összesen mintegy 64 millió szegény ember él, akiknek kétharmada négy országban él: Németországban, Franciaországban, Olaszországban és az Egyesült Királyságban. A 8. tábla azt mutatja, hogy az Európa-szintű szegénységi küszöb alkalmazásával a szegények száma jelentősen megváltozik: 18 millióval több szegény élne Európában, akiknek a fele a három csatlakozó országban élne. A szegénység eloszlása drámaian módosul. A szegények száma a szegényebb Dél- és Közép-Európában emelkedne,

azonban csökkenne Európa nyugati és északi részein. Természetesen ennél differenciáltabb a kép. Szlovéniában, akár más dél-európai országban, a szegények száma megduplázódna (300 ezerről 600 ezerre). A szegények száma Csehországban és különösen Magyarországon sokkal nagyobb mértékben növekedne: a mintegy 1-1 millióról Csehországban 5 millióra, Magyarországon több mint 8 millióra.

8. tábla Jövedelmi szegénységi küszöbök euróban (PPP) és a szegények száma, 1998

	Nemzeti szegénységi küszöb	Szegények száma (ezer fő)	A 18 ország közös szegénységi küszöbje	Szegények száma (ezer fő)
Magyarország	2800	1346	7000	8285
Csehország	4100	1408	7000	5046
Portugália	4300	2036	7000	4771
Görögország	4800	2237	7000	4336
Spanyolország	4900	7494	7000	14780
Szlovénia	5400	285	7000	568
Olaszország	5600	11276	7000	17938
Írország	6100	647	7000	970
Finnország	6600	412	7000	547
Svédország	7000	918	7000	918
Egyesült Királyság	7400	10095	7000	8677
Franciaország	7800	10104	7000	6901
Belgium	8200	1609	7000	1067
Hollandia	8400	1794	7000	1039
Ausztria	8800	1031	7000	528
Németország	8800	11280	7000	6136
Dánia	9100	461	7000	192
Luxemburg	11700	49	7000	8
A 18 ország összesen	7000	64481	7000	82708

Forrás: a ECV konszolidált adatbázison alapuló számítások

Megjegyzés: Az országokat a nemzeti küszöb emelkedő sorrendje alapján következnek egymásra. A küszöbök egy fős háztartásokra vonatkoznak. Nemzeti szegénységi küszöb: a nemzeti ekvivalens mediánjövedelem 60%-a. A 18 ország közös szegénységi küszöbje: a 15 tagország és a 3 vizsgált, csatlakozásra váró ország együttes ekvivalens mediánjövedelem 60%-a.

A konzisztens szegénység összetett mutatójának megalkotása során négy lehetséges indikátort nyerünk, amelyeket a következő intuitív címkékkel láthatunk el:

A1 „kiterjesztett hagyományos” (relatív/abszolút): országspecifikus jövedelmi küszöbök és Európa-szintű depriváció-küszöbök együttes alkalmazása

A2 „relativista” (relatív/relatív): országspecifikus jövedelmi küszöbök és országspecifikus depriváció-küszöbök együttes alkalmazása

B1 „abszolútista” (abszolút/abszolút): Európa-szintű jövedelmi küszöbök és Európa-szintű depriváció-küszöbök együttes alkalmazása

B2 „innovatív” (abszolút/relatív): Európa-szintű jövedelmi küszöbök és országspecifikus depriváció-küszöbök együttes alkalmazása

A fenti négy lehetséges mérőszám relevanciájának megítéléséhez a következő kritériumoknak való megfelelést is vizsgálnunk kell:

- i) az adatok elérhetősége és összehasonlíthatósági követelmények (pl. a depriváció elemeinél)
- ii) az elméleti és módszertani feltételezések
- iii) az egyes országra kapott eredmények heterogenitása

- iv) a becslések illusztratív ereje
- v) a mutató közpolitika-orientációja
- vi) tudományos potenciál

A négy alternatívának a fenti kritériumokkal történő alapos összevetése azt mutatja, hogy egyik megközelítést sem tekinthetjük a többinél magasabbrendűnek. A kibővült Unióban a szegénységről készülő jelentések kiinduló pontja valószínűleg a kiterjesztett hagyományos (A1) megközelítés lesz, amely országspecifikus jövedelmi küszöböket és Európa-szintű depriváció-küszöböket használ. Ez a mutató egyfajta „alsó küszöbnek” tekinthető, mert az országok közti jövedelmi különbségeket figyelmen kívül hagyja. Ezért bizonyulhat hasznosnak a hagyományos megközelítés kiegészítése egy „felső küszöbvel”, amely kombinálja az Európa-szintű jövedelmi küszöböket és az országspecifikus depriváció-küszöböket (B2). A konzisztens szegénység mindkét előbbi mutatója egyesíti az Európa-szintű és az országspecifikus küszöböket.

A 4. ábra ismerteti ennek a két mutatónak az értékeit. A hagyományos konzisztens szegénységi ráta súlyozott átlaga 8%, az innovatív rátáé 12%. A sorrend a kontinens nyugati és északi országai között nem nagyon változik: mindkét megközelítésben átlag alatti rátákkal rendelkeznek. A közép- és a dél-európai államokban a sorrend változik: az innovatív indikátor Csehországban, Portugáliában és Magyarországon a legmagasabb (25-30%), aztán következik Görögország, Szlovénia és Spanyolország (20-23%). A hagyományos ráta Görögországban és Portugáliában a legmagasabb (16%), majd Olaszországban és Szlovéniában (11-13%). A három csatlakozó országot tekintve a konzisztens szegénység alsó és felső küszöbe közötti legnagyobb különbséget Magyarországon találjuk (9% és 30%), a legkisebbet pedig Szlovéniában (13% és 19%).

4. ábra

Konzisztens szegénység az Európai Unió tagállamaiban és a csatlakozó országokban, 1998

Ha összehasonlítjuk a tagországokban és a csatlakozásra váró országokban élő, a konzisztens szegénységgel leírható társadalmi csoportokat, akkor nem találunk olyan jellegzetességet, amely közös a leendő tagországokban, de nem jellemzi a jelenlegieket, talán egy kivétellel: a csatlakozó országokban alacsonyabb a fiatalok relatív szegénységi rátája. Ha ezt a kivételt nem tekintjük, a csoportspecifikus szegénységi ráták nem mutatnak az általános mintától való jelentős eltérést a jelenlegi tagországokban megfigyelttekhez képest.

5. Következtetések

A tanulmány először bemutatta azoknak a jövedelem alapú mutatóknak az érzékenységét, amelyeket az Európai Unió a társadalmi kirekesztettség enyhítése érdekében tett intézkedések értékelésére használ. Úgy érveltünk, hogy fontos megérteni, miképp hatnak ezekre a mutatókra az olyan gazdasági változások, mint például a munkanélküliség növekedése, ha segítségükkel kívánjuk értékelni a társadalmi beilleszkedés elősegítésére indított közpolitikák hatásait. Egyik megfontolásunk az volt, hogy az értékelés folyamán valamennyi megismert mutatót alkalmazni kell: a jövedelem alapú mutatók kizárólag egy részére történő összpontosítás félrevezető lehet. Ezért különösen sokat ígérő eljárás az uniós szinten elfogadott mutatók kiegészítése létező országspecifikus mutatókkal. Ez a módszer ugyanis egyrészt finomítja a gazdaság és a társadalmi kirekesztettség különböző tényezői közötti kölcsönös összefüggések megértését, másrészt a tagországokban elősegíti a döntéshozók és az állampolgárok körében a nyitott koordináció elfogadását.

A következő lépésben olyan módszertani keretet mutattunk be, amely a kibővült Európai Unióra állította elő a konzisztens szegénység mérőszámát a jövedelmi és a nem-jövedelmi elemek egyesítésével. Majd ezt a keretet alkalmaztuk a 15+3 országból

származó mikroadatokra. Miközben a csatlakozásra váró országokban sok, a háztartásjövedelmekre és az életkörülményekre vonatkozó adatbázis létezik, közülük kevés integrálja a mutatók mindkét típusát, továbbá kevésbé összehasonlíthatóak. Meg kell jegyeznünk, hogy a szegénység jövedelmi és nem-jövedelmi aspektusainak vizsgálatára szolgáló mikroadatok magában az Unióban is nagyon ritkák voltak az EK Háztartásfelmérésének kidolgozása előtt, sőt több országban máig ez az egyetlen releváns adatforrás. Ez a tény a szegénységvizsgálatokkal összefüggő adatfelvételek fejlesztésében nagyobb rendszerességet igényel a közeljövőben.

Az a kérdés, hogy az új, kibővült Európa számára hogyan lehetne egy közös minimumszintet meghatározni, egyelőre megválaszolatlan marad, eredményeink mégis megerősítik a válasz megtalálásának döntő fontosságát. Egy lehetséges megközelítés az, hogy úgy elemezzük a konzisztens szegénységet, hogy a megnövekedett Unióra általánosan érvényes nem-jövedelem alapú mutatók egy kellő körültekintéssel kiválasztott csoportját a nemzeti egyenlőtlenségeket figyelembe vevő relatív jövedelem-alapú mutatókkal együtt alkalmazzuk. Ez a „kiterjesztett hagyományos” megközelítés, amelyet az elemzés során a konzisztens szegénység alsó küszöbeként alkalmaztunk. Ehhez társíthatunk egy felső küszöböt, amely Unió-szintű jövedelmi és országspecifikus nem-jövedelem alapú mutatók egyesítésén alapszik.

Függelék

EUROMOD adatbázisok

Ország	Adatbázis	Adatgyűjtés éve	Milyen időszakra vonatkozott az adatgyűjtés?
Ausztria	European Community Household Panel (W5)	1999	éves, 1998
Belgium	Panel Survey on Belgian Households (W6)	1997	éves, 1996
Dánia	European Community Household Panel (W2)	1995	éves, 1994
Finnország	Income distribution survey	1997	éves, 1996
Franciaország	Budget de Famille	1994/95	éves, 1993/94
Németország	German Socio-Economic Panel (W15)	1998	éves, 1997
Görögország	European Community Household Panel (W3)	1996	éves, 1995
Írország	Living in Ireland Survey (W1)	1994	egy hónapra 1994-ben
Olaszország	Survey of Households Income and Wealth	1996	éves, 1995
Luxemburg	PSELL-2 (W5)	1999	éves, 1998
Hollandia	Sociaal-economisch panelonderzoek (W3)	1996	éves, 1995
Portugália	European Community Household Panel (W3)	1996	éves, 1995
Spanyolország	European Community Household Panel (W3)	1996	éves, 1995
Svédország	Income distribution survey	1997	éves, 1996
E g y e s ü l t Királyság	Family Expenditure Survey	1995/96	egy hónapra 1995/96-ban

Hivatkozások

- Atkinson A B, 2002, "Developing comparable indicators for monitoring social inclusion in the European union": Nuffield College, Oxford.
- Atkinson A B, B Cantillon, E Marlier and B Nolan, 2002, *Social indicators: The EU and social inclusion*, Oxford: Oxford University Press.
- Berghman, J. (1995) Social Exclusion in Europe: Policy Context and Analytical Framework, in: Room G. (ed.) *Beyond the Threshold, The Measurement and Analysis of Social Exclusion*. Bristol: Policy Press. 10-28
- Berman, Y. and D. Phillips (2000), "Indicators of social quality and social exclusion at national and community level", *Social Indicators Research*, 50/3, pp. 329-350
- Bradshaw J. (2000), "The measurement of absolute poverty – final report for Eurostat (E2/SEP/14/2000)", Social Policy Research Unit, University of York.
- Bradshaw J. (2001), "Methodologies to measure poverty: more than one is best!", Paper prepared for the International Symposium Poverty, Mexico City, March 2001.
- De Vos, K. and A. Zaidi (1998), "Poverty measurement in the European Union: country-specific or Union-wide poverty lines?" *Journal of Income Distribution*, Volume 8, Issue 1, 1998, pp. 77-92
- EUROSTAT (2001), „Income Poverty and Social Exclusion in the European Union“, H.L. Dirven, G. Linden, B. Mikulic, J. Schiepers, C. Siemann und W. de Wreede, Luxembourg 2001
- EUROSTAT (2002, forthcoming), „Income Poverty and Social Exclusion in the European Union: Second European Social Report“, K. Fisher, L. Giorgi and V. Verma (eds.), G. Betti, M. Förster, R. Layte, G. Tarcali, M. Till, C. Whelan, forthcoming.
- Feres P, H Immervoll, C Lietz, H Levy, D Mantovani and H Sutherland, 2002, "Indicators for social inclusion in the European union: How responsive are they to changes in micro- and macro-policy?" *EUROMOD Working Paper No. EM3/02*.
- Förster, M., J. Redl U. Tentschert and M. Till (2001), *Dimensions of poverty in Austria in the late 1990s*. EUROSOCIAL Nr. 69. European Centre for Social Welfare Policy and Research, and ICCR Working Paper 508. Vienna 2001.
- Heikkilä, M. and Kuivalainen, S. (2002, forthcoming): Using social benefits to combat poverty and social exclusion. European synthesis report. Council of Europe (CDCS), Strasbourg.
- Immervoll H, C O'Donoghue and H Sutherland, 1999, "An introduction to EUROMOD", *EUROMOD Working Paper EM0/99*, Department of Applied Economics, University of Cambridge, available through <http://www.econ.cam.ac.uk/dae/mu/emod.htm>.
- Jäntti M and S P Jenkins, 2001, "Examining the impact of macro-economic conditions on income inequality", *ISA Discussion Paper*, IZA, Bonn, 364.
- Klasen, S. (2000), "Measuring Poverty and Deprivation in South Africa", in: *Review of Income and Wealth*, 46/1, March 2000, pp. 33-58.
- Layte, R., B. Maitre, B. Nolan, and C. Whelan (2000), "Poverty and affluence in Ireland: a comparison of income and deprivation approaches to the measurement of poverty", in: Gordon, D. and P. Townsend (eds.), *Breadline Europe: The Measurement of Poverty*, Bristol, The Policy Press.
- Layte, R., B. Maitre, B. Nolan, and C. Whelan (2001), "Persistent and consistent poverty in the 1994 and 1995 waves of the European Community Household Panel Survey", *Review of Income and Wealth*, 47/4, December 2001, pp. 427-449.

- Leibfried, S. and Pierson, P., (2001), "Social Policy. Left to Courts and Markets?", in: Wallace, H. and Wallace, W., *Policy-Making in the European Union*, The New European Union Series, Oxford University Press.
- Nolan B, 1988-89, "Macroeconomic conditions and the size distribution of income: Evidence from the united kingdom", *Journal of Post Keynesian Economics*, 11 (2), pp. 196-221.
- Parker S C, 1998-99, "Income inequality and the business cycle: A survey of the evidence and some new results", *Journal of Post Keynesian Economics*, 21 (2), pp. 201-25.
- Social Protection Committee, 2001a, *Report on indicators in the field of poverty and social exclusion*, October.
- _____, 2001b, "Indicators sub-group: Report from the chairman to the SPC": Brussels.
- Sutherland H, 2000, "EUROMOD: A tax-benefit model for the European union", *Transfer*, 6 (2), pp. 312-16.
- _____, 2001, "Final report. EUROMOD: An integrated European benefit-tax model", *EUROMOD Working Paper EM9/01*, Department of Applied Economics, University of Cambridge, available through <http://www.econ.cam.ac.uk/dae/mu/emod.htm>.
- _____, 2002, "Indicators for social inclusion in the European union: The impact of policy changes and the use of microsimulation models", *Politica Economica*, 18 (1), pp. 117-20.
- Sutherland H and D Piachaud, 2001, "Reducing child poverty in britain: An assessment of government policy 1997-2001", *Economic Journal*, 111, pp. F85-F101.